

Dövlətçilik fəlsəfəsinin rəmzlər vasitəsilə təsdiqi

Tarixdə elə məqamlar mövcuddur ki, həmin anlar millətin yadına metafizik dəyər kimi hopur. 1999-cu ilin 13 aprel tarixindən nadir hadisələrdən biri kimi yadda qaldı. Ümummilli lider, siyasi düşüncə və dövlətçilik fəlsəfəsinin canlı təcəssümü olan Heydər Əliyev "Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatı" təqdim olundu. Bu təltif geosiyasi baxımdan türkçülük ideyasının konsolidasiyası, sülh və strateji həmrəylik fəlsəfəsinin beynəlxalq legitimləşdirilməsi aktı idi. Mükafatın təqdimatı mədəni-siyasi identifikasiya baxımından ümumtürk yaddaşının və global sülh arxetipinin təntənəsi kimi dəyərləndirilir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev bu hadisənin mənəvi-siyasi əhəmiyyətini qeyd edərək demişdir: "Mənə böyük Atatürküñ adını daşıyan "Beynəlxalq Sülh Mükafatı" təqdim olubdur. Bu, mənim üçün, bütün Azərbaycan xalqı üçün, müstəqil Azərbaycan dövləti üçün böyük şərəfdir. Mən bunu xalqın fərəx edirəm. Atatürkün şəxsiyyəti, onun yaratdığı Türkiyə Cümhuriyyəti mənim üçün örnəkdir. Mən buna daim sadiq qalacağam". Bu, siyasi-fəlsəfi mövqenin birmənali manifesti idi. Heydər Əliyevin bu fikirləri milli liderliyin yalnız idarəetlik fəaliyyəti ile məhdudlaşmadığını, onun həm də mədəni-sivilizasiyon yönvericilik missiyası daşıdığını nümayiş etdirdi. Atatürk şəxsiyyətinə verilən qiymət əslində dövlətçilik epistemologiyasının ortaq mənbələrinə, yəni milli suverenlik, müasirlik, sekulyar idarəetmə və milli birliyin institusional təminatına olan inamının ifadəsi idi.

Ümummilli lider öz intellektual və strateji potensialı ile milli ideyanı transsərhəd geosiyasi diskursa daşıyan nadir siyasi liderlərdən idi. Onun rəhbərlik fəlsəfəsi təkcə siyasi idarəetmə deyil, həm də sivilizasiyaların temas nöqtəsində yeni nizamın formallaşmasına yönəlmış strateji konseptual yanaşma idi. Mehəz buna görə də Heydər Əliyevin 1990-ci illərin əvvəllərində səsləndirdiyi ideyalar bu günün siyasi reallıqları fonunda öz aktuallığını qorumaqla yanaşı, zamanın ideoloji arxitekturasını qabaqlayan baxış bucağı ilə seçilir. O dövrə qlobal integrasiya hələ ilkin mərhələdə olsa da, Heydər Əliyev türkdilli dövlətlərin potensial sinerjisini, onların ortaq dəyərlər sistemini və gələcək geosiyasi güc mərkəzinə çevrilmək imkanlarını öncədən görürdü. Onun siyasi müdrikliyini və vizionerliyin təməlini təşkil edən əsas xüsusiyyətlərdən biri etnik-mədəni yaxınlığı siyasi kapitala, diplomatik resursa çevirmek bacarığı idi. Heydər Əliyev türkdilli xalqların ortaq etnomədəni kodunu modern geopolitik strategiya üçün baza kimi dəyərləndirərək bu birliyi funksional və strukturlaşdırılmış eməkdaşlıq modelinə çevirməye çalışırdı.

Mədəni bağlılığının institusional integrasiyaya transformasiyası bu gün Türk Dövlətləri Təşkilatının siyasi-fəlsəfi əsasını təşkil edir. Onun ideyaları üzərində qurulan bu təşkilat ortaq tarixi yaddaşa, dil birliyinə və strateji maraqlara əsaslanan kollektiv identitetin ifadəsidir. Ulu öndər Heydər Əliyevin nəzərində türk dünyasının birliyi sadəcə emosional bağlılıq deyil, gələcək geosiyasi arxitekturanın komponentlərindən biri idi. Ümummilli lider bu birliyin iqtisadi interdependensiyani, regional təhlükəsizlik sistemlərini və enerji diplomatiyasını əhatə etməli olduğunu vurğulayaraq onu müasir beynəlxalq münasibətlər sisteminde funksional bir struktur kimi nəzərdə tuturdu. Heydər Əliyevin strateji uzaqqorənliyi, konseptual dövlətçilik baxışı və fəlsəfi siyasi düşüncəsi bu gün də regionun siyasi trayektoriyasına yol göstərən ideoloji mayakdır. Mustafa Kamal Atatürk bir imperianın dağııntıları üzərində yeni bir dövlətin hüquqi-siyasi təməllerini qoyan qurucu lider olmaqla yanaşı, eyni zamanda XX əsr islam və türk coğrafiyasının modernlaşmə narrativini formalasdırıran epoxal şəxsiyyətdir. Onun fəaliyyəti müasir dünyəvi dövlət modelinin epistemologiyasının əsaslarını ortaya qoyaraq, milli suverenliyin, hüquqi rasionallığın və institusional transformasiyanın mümkünüyünü sübut etdi. Heydər Əliyev üçün isə Atatürk bir növ gələcəyin sivilizasiyasi istiqamətvericisi idi. Ulu öndər Atatürkün ideya mirasını Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəetmə doktrinasında funksional dəyərə çevirirdi. Bu mənada Atatürkün ideyaları Heydər Əliyevin siyasi diskursunda həm simvolik, həm də strukturlaşdırılmış siyasi prinsip kimi çıxış edirdi. Əgər Atatürk milli suverenliyin qorunmasını, sekulyar və demokratik institutların təşəkkülünü milli dirçəlişin başlıca şərti kimi müəyyənləşdirmişdi, Heydər Əliyev bu modernizm modelini postsoviet geosiyasi labirintində, xüsusi şəxsiyyət Qafqazın mürəkkəb etnokonfessional palitrasında yenidən təcəssüm etdirdi. Onun siyasi strategiyası əslində Atatürk modelinin lokal kontekstdə adaptasiyası və reallıqla uzlaşdırılması idi.

Heydər Əliyevin liderliyi ilə Azərbaycan nəinki formal müstəqilliyini bərpə etdi, həm də siyasi identitetini konstitusional legitimliklə birləşdirərək milli kimliyini reconstruksiya etdi. Ulu öndər beynəlxalq münasibətlər sisteminde Azərbaycanın mövqeyini gücləndirərək onu səmərəli tərəfdəşliq subyektiyə çevirməyə nail oldu. Bu isə artıq siyasi bacarıqdan çox, strateji düşüncənin və dərin geosiyasi intuisiyasının göstəricisi demək idi. Mustafa Kamal Atatürk və Heydər Əliyev dövlət quruculuğunu həm strukturlaşmış idarəetmə sistemi kimi, həm də milli iradənin siyasi-estetik ifadəsi, ictimai şüurun təkamül mərhəlesi kimi qəbul edirdilər. Onlar üçün dövlət tarixi yaddaşın, kollektiv etikanın və gələcək vizyonun cəmləşdiyi ali ideya konstruksiyası idi. Bu baxımdan, hər iki

liderin irsi bir-birini tamamlayan paralel sivilizasiya modelləridir. Biri Türkiyədə sekulyar modernizmin əsasını qoymuş, digeri isə Azərbaycanda postsovjet məkanının siyasi renessansını reallaşdırılmışdır. Onların düşüncə sistemlərində milli dövlət həm rasional idarəetmənin predmeti, həm də ideoloji-mədəni dırçılışın fundamental platformasıdır.

2001-ci ildə Bakıda təsis olunmuş Atatürk Mərkəzi Heydər Əliyevin Ataturkə münasibətinin intellektual və strateji təzahürü idi. Mərkəz həm də kollektiv tarixi yaddaşın institusional simvolu, ortaq kimliyin epistemologiya platforması və türk sivilizasiyasiının ideoloji reconstruksiyası üçün yaradılmış elmi-mədəni məkandır. Heydər Əliyev bu mərkəzin açılışında səsləndirdiyi fikirlərlə Atatürkün ideyalarını dinamik şəkildə inkişaf etdirilməli olan siyasi və fəlsəfi sistem kimi təqdim edirdi: "Atatürkün həyatını, fəaliyyətini daim öyrənmək lazımdır. Bizdəki Atatürk Mərkəzi bu işləri görəcəkdir. Atatürkün indiyə qədər Azərbaycanla əlaqədar dediyi sözləri, gördüyü işləri, naməlum qalan cəhətləri aşkar çıxarıcaqdır... Atatürkün ideyalarını yamaq, təbliğ etmək və xalqımıza çatdırmaq, həm də bu ideyaların faydalananmaq, istifadə etmək sahəsində çox işlər görmüşəm. Bu, bir siyasi xadim, lider və Prezident kimi mənim fəaliyyətimdə çox böyük yer tutur". Heydər Əliyevin türk dünyası ilə bağlı konsepsiyası geosiyasi realizmə əsaslanaraq, integrasiya proseslərinə strukturlaşdırılmış yanaşmanı əhatə edirdi. Ulu öndər pantürkizmi ideoloji spekulasiyadan çıxaraq onu iqtisadi rasionalizm və siyasi funksionalılıqla birləşdirən pragmatik model irəli sürmüdü. Türkdilli dövlət başçılarının Zirvə görüşlərinin təşkili və bu konfransların institusional çerçivəyə salınması Heydər Əliyevin bu istiqamətdəki strateji məqsədönlülüyünün bariz nümunəsi idi. Bu görüşlərdə imzalanan sənədlər - "İstanbul Bəyannaməsi", "Bakı Bəyannaməsi", "Naxçıvan Bəyannaməsi" sadəcə protokol xarakterli sənədlər deyil, həm də hüquqi-siyasi normativ baza formalasdıraraq türk birliyinin beynəlxalq hüquq sistemine integrasiyasına xidmət etmişdi. Bu sənədlər regional güc balansının yenidən formalasdırılmasında və türk coğrafiyasının vahid enerji, nəqliyyat və təhlükəsizlik arxitekturasının təşəkkülündə fundamental rol oynamışdır. Heydər Əliyevin bu yanaşması öz mahiyyətine həm də mədəni-fəlsəfi yaxınlaşmanın strateji mühərrikinə çevrilmişdi.

Heydər Əliyevin siyasi fəlsəfəsi Prezident İlham Əliyevin liderliyində yeni tarixi mərhələyə qədəm qoymuşdur. Prezident İlham Əliyev xüsusiylə enerji təhlükəsizliyi, transregional nəqliyyat dəhlizləri, rəqəmsal transformasiya və humanitar sahələrdə ortaq strateji platformalar quraraq Türk Dövlətləri Təşkilatını strukturlaşdırılmış güc mərkəzi kimi təqdim edir. 2021-ci ilin noyabrında İlham Əliyevin "Türk Dünyasının Ali Ordusu" ilə təltif olunması Azərbaycanın artıq türk dünyası kontekstində mərkəzi geosiyası aktora çevrildiyinin simvolik və institusional təsdiqidir. Bu təltif həm də Heydər Əliyevin uzaqqorən siyasi fəlsəfəsinin aktual olaraq yaşadığını, onun ideyalarının müasir regional və global şərtlər daxilində effektiv tətbiq olunduğuunu göstərir.